

Ugebrevet A4 om selvcensur

11. januar 2010

13:09

MASSIV SELVCENSUR I KULTURLIVET

Censuren er udbredt i dansk kulturliv. Det viser en undersøgelse blandt forfattere, billedkunstnere, galleriejerere og museumsledere. Knap halvdelen mener, at ytringsfriheden er truet i Danmark. Hver ottende har droppet 'projekter'. Frygten for at krænke etniske og religiøse følelser fylder mest.

TEGNINGEKRISE 2.0 » Det er primært religiøs fanatisme, jeg frygter.«

»Jeg er ellers ikke bange for at bide til bolle, men der er visse ting, jeg styrer udenom.«

»Jeg tror, man er bange for, at radikale kræfter kommer og udsætter en for hærværk eller andet.«

Mere end fire år efter, Muhammed-tegningerne blev trykt i Jyllands-Posten, er der massiv selvcensur i dansk kunst - og kulturliv. Det dokumenterer en rundspørge, Ugebrevet A4 har foretaget blandt medlemmer af Dansk Forfatterforening, Dansk Galleri S sammenslutning, Organisationen af Danske Museer og Danske Billedkunstneres Fagforening.

I alt har 654 personer deltaget i undersøgelsen, og næsten halvdelen - 47 procent - mener, at ytringsfriheden i dag er truet i Danmark. 12 procent - hvilket svarer til hver ottende - har en eller flere gange droppet et projekt. Den konsekvens flest frygter - fem procent - er personlige trusler.

Generelt er der størst frygt for at krænke etniske eller religiøse følelser. 56 procent er mere eller mindre opmærksom på ikke at krænke mennesker på deres etnicitet, mens 53 procent er opmærksom på ikke at krænke religiøse følelser. Dernæst følger seksuelle følelser, mens stort set ingen er bange for at krænke folks politiske følelser.

Museumsleder ved Esbjerg Museum, Ulla Mejdahl, valgte for cirka to år siden i forbindelse med en udstilling om 'kærlighed' at tage to somaliske pigers personlige beretninger ud af udstillingen, fordi hun frygtede de personlige konsekvenser for de to piger.

»Vi spurgte en integrationsvejleder til råds, og vi blev rådet til at droppe det. Vi frygtede, det ville gå ud over pigerne, hvis de offentligt fortalte om deres erfaringer med kærlighed - i forhold til deres egne familier og omgivelser,« siger Ulla Mejdahl.

Tegninger gjorde forskel

Hun har det i dag godt med sin beslutning, men ironisk nok blev pigerne i første omgang taget med for at give plads til indvandrerpigens 'stemmer' i offentligheden. Alligevel valgte Ulla Mejdahl at tage pigerne ud igen som en konsekvens af Muhammed-sagen og de trusler, tegningerne har synliggjort - senest ved angrebet på Kurt Westergaard 1. nytårsdag i år.

»Jeg er ikke sikker på, vi tidligere havde tænkt tanken så langt ud - at vi kunne skade pigerne. Vi er blevet mere bevidste,« siger Ulla Mejdahl.

Erhvervspsykolog Karen Schultz, der er medlem af Dansk Forfatterforening, er en kendt debattor og en ofte brugt kilde i medierne. Hun siger ligeud, at hun lægger bånd på sig selv:

»Jeg kan simpelthen bare mærke, at der er artikler - indlæg i aviser - jeg har lyst til at skrive, men som jeg ikke gør. Hvor jeg tænker: Neej!«

Karen Schultz frygter personligt for trusler og repressalier, hvis hun uforbeholdent giver udtryk for sine meninger i primært integrationsspørgsmål.

»Jeg tænker da tit: Hvad er du egentlig bange for? Men jeg er bange for mit skind. Og på en mere udspekuleret måde - bange for mine børns sikkerhed,« siger Karen Schultz, der i kraft af sine private relationer har fulgt en af de 12 Muhammed-tegneres liv på relativt tæt hold. Det har berørt hende dybt.

»At have fulgt ham, set hvordan de tegninger har knækket ham - jamen, jeg bliver så trist. Det er bare for at sige, at jeg har fået syn for sagn. Der er repressalier. Du kan ikke bare gøre hvad som helst. Altså, vi er jo ikke mere komplicerede som mennesker, end at det sætter sig i kødet på os,« siger Karen Schultz.

Også billedkunstner Mette Lind, Odense, lægger bånd på sig selv i sit arbejde. Hun har i de senere år haft en stor lyst til at lave et kritisk billede om det muslimske torklæde. Men hun tør ikke.

»Det billede, jeg ikke laver, er i forbindelse med religion. Jeg er temmelig nervøs omkring det muslimske. Det, jeg er irriteret over ved Islam, er, at den er meget kvindeundertrykkende, og det kunne få de følger for mit billede, at ingen turde have det hængende. Jeg tror i dag, der er en angst for noget, der er for direkte. Det så vi også i forbindelse med Muhammed-tegningerne og for det med Jens Jørgen Thorsens Jesus-billeder (der viste Jesus med erigeret lem, red.),« siger hun.

»Jeg har gået og tænkt på nogle ting, jeg kunne tænke mig at lave, men - det er ikke, fordi jeg er paranoid - jeg tror ikke, man skal være naiv. Maler du din kritik på et billede, er det provokerende,« siger Mette Lind.

»Det er primært religiøs fanatisme, jeg frygter, for de moderate muslimer er jo ligeglade. Men udstillerne tør nok heller ikke at udstille et provokerende billede, de vil ikke have et dårligt ry. Jeg tror også, udstillerne er påvirket af det. Det er min fornemmelse,« siger Mette Lind, der selv stiller diagnosen for Danmark.

»Det betyder, at vi som samfund går i stå. Vi bygger et samfund på angst.«

»Som kunstner vil jeg sige, at om du er kritisk over for buddhisme eller kristendommen, eller hvad det er, så vil jeg have lov at male, hvad der passer mig. Specielt som kvinde, hvor nogle af religionerne ikke er i orden,« siger Mette Lind, der savner, at kunstnere bliver provokeret til at sige: 'Det dér, det tør jeg da godt male'.

I Ugebrevet A4's undersøgelse er deltagerne som udgangspunkt anonyme, med mindre andet er angivet. Anonymiteten har cirka halvdelen fastholdt. En anonym forfatter, som mener, ytringsfriheden er truet, skriver:

»Jeg har lavet tankespind til ugebladet Hjemmet. Da overvejede jeg i ét af spindene at lade to mænd sidde på en bænk: Den ene mand siger: 'Det er lettere at være katolik end muslim.' Den anden mand: 'Hvorfor det?' Den første mand: 'Det er da lettere at slå korsets tegn end at tegne en halvmåne.' Men jeg gjorde det ikke. Ét eller andet i mig sagde nej.«

Forfatteren Lotte Petri, der sidste år udgav debutromanen 'Den 5. plage', har tidligere opgivet en idé til en bog, fordi hun følte emnet var for betændt. Hun fortæller, at 'Den 5. plage', der handler om et islamisk funderet terrorangreb på en undergrundsstation, var tæt på at blive skrottet, fordi forfatteren var bange for at inspirere svage sjæle til et egentligt terrorangreb, men også for ikke at komme til at stemple alle muslimer som terrorister. Derfor ændrede hun på et afgørende punkt handlingen i bogen.

»Jeg lavede skurken om til at være en etnisk dansker, der konverterer til Islam. For at fremstå mere nuanceret. Selv om det jo i høj grad er selvcensur, når en fiktionsforfatter ikke bare skriver, hvad man har lyst til. Faren er, at plottet bliver for tænkt,« siger hun.

»Men selv om det bare er fiktion, kan man godt komme til at træde på de forkerte fødder, og i dag er det blevet så diffust, hvad man må sige og ikke må sige. Hvis man som forfatter bliver meget eksponeret, eksponerer man sig også for folk, der ikke vil en det godt. Jeg er da bange for at vække vrede følelser og blive forfulgt, og hvis ikke der skal mere end en tegning til, kan en bog jo også vække vrede,« siger Lotte Petri, der forklarer, at det 'bare er en følelse', hun har.

»Men du kan åbne aviserne og se Kurt Westergaard, som bare har lavet en tegning. Det er et eksplosivt emne,« siger hun og fortsætter:

»Vi bliver fattigere, og vi bliver ikke så friske i mælet, som vi plejer at være i Danmark. Altså lige en Jesus med erektion, det bliver der nok ikke noget af med muslimer. Det tror jeg sgu ikke, der er nogen, der tør. Der er jo også altid nogen, der siger, at så er du også for dum, hvis du gør det.«

Hvor går grænsen

Men skal man så nærmest frygte for sit helbred, når man stikker snuden frem i debatten i dag? Ja, mener talsmanden for Muslimernes Fællesråd, Zubair Butt Hussain, som paradoksalt nok selv oplever trusler i form af breve og hadefulde sms'er. Sådan er det på den ene side blevet at blande sig i dag. På den anden side synes han, at grupper af folkevalgte politikere har ansvaret for at piske en stemning op, som i værste fald kan være det, der ansporer radikale kræfter.

»Jeg ved ikke, om der vitterligt er et større trusselsniveau blandt danske muslimer end hos andre. Men hvis det er sådan, så mener jeg, at en medvirkende faktor blandt flere, er den diskurs, vi har i debatten til tider. Der er naturligvis afstumpede eksistenser, men om det er en signifikant større gruppe blandt danske muslimer end den øvrige del af befolkningen, er et åbent spørgsmål.«

Zubair Butt Hussain mener, at man bør forholde sig til, at kunstnere og andre kan være forvirrede over, hvor går grænsen for, hvad man 'må' kritisere Islam som religion for? Men reelt er det ikke så svært. Hvis det er lovligt, er det tilladt:

Så hvis man havde et formål med at lave en ny tegning af Muhammed, ville du ikke være imod?

»Loven giver sandsynligvis hjemmel, så har man sin frihed, og jeg har min frihed til at synes, noget er flatterende eller omvendt. Men hvis man derved tror, man sætter en pæl i bolværket for at bevare ytringsfriheden, vil jeg benytte min ytringsfrihed til at stille spørgsmålstegn ved det.«

Jyllands-Postens kulturredaktør Flemming Rose, der i sin tid stod bag projektet med Muhammed-tegningerne, er ikke overrasket over, at selvcensuren er steget de seneste fire år.

»Men det har ikke noget med vores 12 tegninger at gøre. Selvcensuren går tilbage til Rushdie-sagen i 1989. Det her har været en problemstilling i mange år. Vi var i Danmark bare ikke opmærksomme på det for Muhammed-sagen. Men tegningerne skabte jo ikke en ny virkelighed, de afslørede en virkelighed, som mange bare ikke var opmærksomme på,« siger han.

»Det er klart, at én tegning ikke er et eneste menneskeliv værd. Omvendt må man også sige, at hvis man bøjer sig for intimidering, får du mere intimidering, fordi du dermed viser, at det virker. Og hvorfor søren skulle de, der intimerer, så holde op med at intimidere.«

Formanden for Dansk Forfatterforening Lotte Garbers mener ikke, undersøgelsen nødvendigvis dokumenterer, at ytringsfriheden er truet – selv om fem procent af kunstnerne frygter personlige trusler, er en for meget.

»Vold er uacceptabelt. Men diskussionen burde snarere handle om, hvordan vi redder vores debatkultur; det er den, der er truet. I den forbindelse skal vi passe på ikke at gøre ytringsfriheden og kunsten lige så ukrænkelig, som religionen gerne vil være.«

Spørgsmål om 'takt'

En af landets mest kendte tegnere og forfattere, Ib Spang-Olsen, minder om, at ytringsfrihed og selvcensur er en svær størrelse at indkapsle. Han har selv droppet projekter – ikke af frygt for at støde eller krænke andre, men på grund af det, han kalder 'takt'.

»Jeg havde på et tidspunkt lavet en morsom bog om gødningens indflydelse på familien. Hvordan hunden blev en kat, og hvordan moren fik tvillinger. Så gik det op for mig, at der er noget, der hedder Thalidomid. Så lod jeg vær'. Simpelthen. Det er ikke frygt, det er en vurdering af, hvad der er passende. Thalidomid var et udmærket middel mod kvalme under svangerskabet, men så viste det sig, at børnene manglede armene, når de blev født,« siger Ib Spang-Olsen, der mener, at ytringsfriheden er truet af regeringen og Dansk Folkeparti, som eksempelvis har vedtaget 'lømmelpakken', der under klimatoptøjet beviste, at det kan være vanskeligt at bruge sin grundlovssikrede ret til at demonstrere.

Også en af Danmarks gennem tiderne mest kendte forfattere, der i denne sammenhæng vil være anonym, mener, at selvcensuren er massiv i dag. Dog ikke hos kunstnerne, men hos de aktører, kunstnere lever af.

»Kunsten er autonom. Men kultursektoren og medierne er politisk afhængige. Her fornemmer man en enorm selvcensur. Specielt DR. Men også folk fra museer, teatre, ministerier. Mundkurvene virker enorme.«

Af Allan Larsen, ala@lo.dk

http://www.ugebreveta4.dk/2010/201001/Baggrundanalyse/Massiv_selvcensur_i_kulturlivet.aspx?p=1